

Hungersnød og misjon i Kina – Timothy Richard

AV SVERRE HOLTH

*Famine in China and the Missionary.
Timothy Richard as Relief Administrator and Advocate of National
Reform 1876–1884. Av Paul Richard Bohr. Utgitt av East Asian
Research Center, Harvard University. 283 s.*

Ovennevnte arbeid er nr. 48 i serien Harvard East Asian Monographs. Skjønt det er avgrenset til en forholdsvis kort periode i hans liv, er det et betydelig bidrag til forståelse og vurdering av mannen Timothy Richard og hans innsats som misjonær. Monografien er vel dokumentert og vitner om skjønnsomt og samvittighetsfullt arbeid med kildene. Selve avhandlingen utgjør 183 sider; resten er noter, litteraturhenvisninger og statistikker. Dette arbeidet er så vidt viktig at det fortjener mer enn en flyktig anmeldelse, spesielt fordi misjonsteoretikeren og reformatoren Timothy Richard i høy grad er blitt neglisjert i den pågående debatt omkring misjonsproblematikken. Dette er så mye mer forbausende fordi han teoretisk og praktisk hanskent med problemer som først i vår tid er blitt hovedtemaer i den økumeniske misjonstenking.

Timothy Richard ble født den 10. oktober 1845 i Flaldybrenin i Wales, og var baptist. Allerede som student ved Haverfordwest Theological College gjorde han seg bemerket ved sin intelligens og flid. Det var under studietiden her at tanken på å bli misjonær etter hvert modnet seg. Og det var Kina som kom til å stå i fokus, for, som han sa, «Kina er den mest siviliserte av de ikke-kristne nasjoner. Blir denne nasjonen omvendt, vil den kunne bringe evangeliet til mindre utviklede nasjoner». I 1868 meldte han seg til China Inland Mission, men lederne i denne misjonen anbefalte ham å søke til Baptist Missionary Society hvor de mente han ville få større muligheter til å anvende sine evner og anlegg. Det tjener disse misjonsledere til ære at de heller ville reonsere på å få en så lovende mann i sin tjeneste enn å risikere at han ikke skulle få de arbeidsmuligheter som hans spesielle egenskaper

gjorde krav på. Han ble antatt, og i februar 1870 finner vi ham i havnebyen Chefoo i Shantung.

Richard begynte sin misjonærkarriere etter det tradisjonelle mønster, men med skuffende resultater. Han oppdaget snart at de vanlige evangeliseringsmetoder ikke var effektive fordi «bibelens budskap i første hand er rettet til jøder. Det er bare bibelens prinsipper som skal anvendes for hele verden, og det i en form som passer for hvert enkelt land». Han kom til den slutning at det var nødvendig å gjøre disse «bibelens prinsipper» relevante i kinesisk sammenheng, for bare på den måten ville kristendommen ha noen appell for kineserne. For å sette seg inn i kinesernes religiøse tenkesett, begynte han å studere konfucianske, taoistiske og buddhistiske tekster. Han ville finne ut hvordan «kristendommen gir det som hver av disse religioner mangler». Dette ble begynnelsen til en utvikling som for Richards vedkommende førte bort fra det tradisjonelle misjonærmønster.

Med utgangspunkt i Mesterens instruks til sine apostler i Matt. 10:11 («Og hvor dere kommer inn i en by eller landsby, der skal dere spørre etter hvem som er det verd i den by; og bli hos ham til dere drar bort derfra»), bestemte Richard seg for å «følge Mesterens befaling om å søke de 'verdige' fordi jeg fant at det var de som var den 'gode jord' hvor sæden skulle såes». Han forklarte senere at han i dette stykket var blitt påvirket av et kontroversielt foredrag som Edward Irving hadde holdt for medlemmer av London Missionary Society i 1824 («For Missionaries after the Apostolical School»). Irving hadde fremholdt at kristendommen ville vinne større fremgang hvis misjonærene holdt seg til den praksis som Matteus anviser, nemlig å «vinne de fromme ledere». Richard kom til å tro at dersom samfunnets ledere, de som i kraft av sin moralske holdning og menneskekunnskap er sett opp til som pilarer i det asiatiske samfunn, ble omvendte, ville hele Kina bli mottakelig for evangeliet. «Jeg går etter lederne,» sa han senere, «for hvis du får tak i lederne, vil de andre følge etter». I dette var han helt på linje med et gammelt kinesisk ordtak som sier, «Lederne er som vinden, almuen er som graset. Når vinden blåser, bøyer graset seg.»

Richard begynte nå å søke etter veier som kunne føre til omvendelse for dem som han anså for å være Kinas åndelige ledere, «kremen av landets religiøsitet». Han fant at det som appellerte til kineserne var «historien, fornuften og samvittigheten», nettopp de tre ting hvormed Jesus appellerte til sin samtid. Richard håpet å kunne presentere kristendommens grunnsannheter i kinesisk drakt. Ett av hans første

forsøk i denne retning var en kristen katekisme, hvori han anvendte «sitater fra bibelen, ikke som bevis for dens guddommelige opprinnelse, men som en appell til samvittigheten etter Jesu egen metode. I stedet for å bruke navnet Jesus, som for kineserne bare ville være navnet på en av de usiviliserte utlendinger, har jeg oversatt navnet og kalt ham Frelser. Jeg har introdusert andre forandringer, som f. eks. å benytte kinesiske religiøse uttrykk i stedet for utenlandske, for på den måten vil evangeliet lettere kunne tale til kinesernes samvittighet.»

Det ville føre for langt å forsøke å følge Richard i hans videre utvikling og i hans praktiske anvendelse av det som nå var blitt hans ledemotiv. Derimot må noe sies om hans betydelige innsats på det samfunns-reformatoriske område. Også her var han langt forut for sin tid. Det er neppe for mye å si at dersom hans forslag til reformer var blitt satt ut i praksis, ville Kinas historie i vårt århundre sett ganske annerledes ut. Mye av det som har stått i fokus i den økumeniske misjonstenkning i de siste to eller tre decennier, var i høyeste grad aktuelt for Richard for åtti år siden. Og det var hans befatning med hungersnøden som gjorde at han ble opptatt, ikke bare av å «bespise nødstedte mennesker i en kritisk tid», men å bedre massenes materielle livskår gjennom alminnelig opplysning og økonomiske reformer. Han kom til å se sin oppgave som misjonær å påvirke landets ledere til å sette i gang reformer på nasjonal basis. Om dette skriver han selv:

«Da hungersnøden var over og jeg begynte å reflektere over folkets fattigdom, følte jeg at jeg måtte studere årsakene til menneskelig lidelse, ikke bare i Kina, men i hele verden. Som jeg betraktet Vestens sivilisasjon, følte jeg at dens fordel framfor den kinesiske skyldtes det faktum at den forsøkte å se Guds aktivitet i naturen og å anvende naturens lover til beste for menneskeheten. Dette er i samsvar med Guds befaling til Adam om å underlegge seg alle ting. Ved å anvende vitenskapens lover på de menneskelige behov har Vestens nasjoner gjort oppdagelser så forbausende at de nesten er mirakuløse.» Han legger til:

«Hvis det er en kristenplikt å redde mennesker fra hungersdøden, må det enn mer være en kristenplikt å bringe opplysning som kan avverge hungersnød i fremtiden. Hvis det er riktig å redde noen tusen mennesker fra en slik forferdelig lidelse, må det være enda riktigere å forebygge at millioner rammes av den samme ulykke.» Det er ikke så underlig at Richard nå bestemte seg for å vie resten av sin tid som misjonær til denne oppgaven.

Opplevelsen av hungersnøden i åra 1876–79 måtte selvsagt bli

bestemmende for Richards utvikling. Den var den største som har rammet Kina i nyere tid. Den omfattet alle de fem nordlige provinser og kostet ti millioner menneskeliv. Den ble betegnet som «en av de største katastrofer i den moderne verden», og den var den første av slike katastrofer i Kina som påkalte internasjonal oppmerksomhet og hjelpetiltak. I provinsen Shansi alene døde fem og en halv million mennesker. Elendigheten var ubeskrivelig, og det forekom endog tilfelle av kannibalisme. Husdyrbestanden ble slaktet ned for å skaffe mat, og eiendeler og redskaper ble solgt inntil mange bokstavelig talt sto på bar bakke.

Etter hvert som regjeringen i Peking ble klar over situasjonens alvor, ble hjelpetiltak satt i gang. Det viste seg at landet var dårlig forberedt for katastrofen. Mandsju-dynastiet var svekket på grunn av indre oppløsning og overgrep utenfra. Beredskapslagrene sto tomme, kommunikasjonene var forfalt og embetsverket i stor grad korrumpert. Ikke desto mindre ble et landsomfattende hjelpearbeid satt i gang under ledelse av flere av Kinas betydeligste statsmenn på den tid. Stort sett var hjelpen effektiv, men på ingen måte tilstrekkelig. Dessuten ble tiltakene ofte uthulet på grunn av korrupsjon. De dårlige kommunikasjoner gjorde det uhyre vanskelig å føre korn fram til de hungersherjede distrikter, spesielt i fjelltraktene. Et lysglimt i mørket var den ansvarsbevissthet som mange av landets «gentry» la for dagen. Til dels store pengesummer ble stillet til rådighet for hjelpeaksjonen, og ikke så få tok frivillig del i arbeidet for å redde de forkomne.

Den unge misjonæren Timothy Richard kom til å spille en ledende rolle i organiseringen av de internasjonale støttetiltak. Ikke bare fikk han satt i gang innsamlinger blant utlendinger i Kina og i England, men han deltok også selv i utdelingen av mat og penger til de hungerslidende i provinsene Shantung og Shansi. Som ventelig var, støtte han først på mistanke og motvilje fra embetshold. Etter alle de ydmykelsene som Kina hadde måttet døye under Vestens maktpolitikk i Kina i det 19. århundre, var det ikke underlig at embetsmennene mistenkte ham og hans kolleger for å ville utnytte situasjonen for å skape uro og misnøye og derved åpne vegen for nye krenkelser utenfra. At det lyktes ham å overvinne motstanden skyldtes hans evne til å sette seg inn i kinesernes stilling og hans taktfulle opptreden overfor myndighetene. Da hungersnøden var over og støttekomiteén som var blitt organisert i Shanghai avviklet sitt arbeid, regnet man ut at minst et hundre tusen familier var blitt reddet fra hungersdøden gjennom det arbeid Richard og hans kolleger hadde utført.

Med sin mangesidige begavelse og sitt varme hjerte kom Richard til å innta en enestående posisjon blant misjonærene i Kina. Hans innflytelse strakte seg langt utover kirkens enemerker. Han var en misjonær av stort format, og tåler å sammenliknes med den store Matteo Ricci. Han var rådgiver for flere av Kinas fremste statsmenn, skribent, redaktør og forlagsbestyrer, men først og fremst misjonær blant Kinas elite. I hundrevis av artikler og bøker la han frem sitt reformprogram for Kina. I en artikkel som denne vil det være umulig å gå i detalj. Jeg skal innskrenke meg til å nevne noen av hovedpunktene.

For å forebygge katastrofer av den art Kina nyss har gjennomlevd, må man lære å kontrollere naturen. Vannressursene må konserveres og brukes til irrigasjon i tørketider. Meteorologiske metoder til analyse av værforholdene etter Vestens metoder bør anvendes. Bøndene må opplæres i moderne jordbruksteknikk for å kunne øke avkastningen i normale tider og opprettholde produksjonen i tørkeperioder. Ved å anvende den nye jordbruksteknikk vil kineserne kunne dyrke land som hittil har vært betraktet som uproduktivt. Her vil kineserne ha mye å lære av de eksperimenter som man har foretatt i Australia og Amerika. Hardføre kornsorter bør kultiveres, og man bør studere matproduksjon ved hjelp av kjemiske prosesser. Kunstgjødning må komme i alminnelig bruk, og man må for alvor ta opp spørsmålet om foredling av jordsmonnet.

Samstundes advarer Richard mot en ensidig agrarisk økonomi som ikke i seg selv kan garantere en rimelig høy levestandard for landsbygda. Den tradisjonelt forsømte kommersielle sektor må utvides for å skape overskudd. En virkelig velstand kan ikke skapes hvis ikke Kina går inn for industrialisering, som bl.a. åpner nye inntektskilder for staten. Kina må produsere maskiner, sier Richard, ikke bare for å skape en større nasjonal velstand, men også for å avskaffe massenes dehumaniserende arbeid. «Mennesket er den mest intelligente form for liv, men mange mennesker er mer fornedret enn dyr. Hva nytte har de da av sin åndelighet?» Det er ingen grunn til at Kina ikke skal kunne bygge opp sin industri for derved å høyne bøndenes menneskeverd og forbedre deres materielle kår. Hvorfor kan f. eks. ikke det umenneskelige slit med å trekke båter oppover Kinas store elver erstattes med mekaniske innretninger? Mekanisering av denne type kan gjennomføres gjennom utnyttelse av Kinas enorme vannressurser til kraftutbygning.

Industriell utbygning er helt avhengig av moderne transport- og kommunikasjonsmidler. Richard minner om at dårlige veger og

primitive transportmidler var en alvorlig hindring i regjeringens hjelpetiltak under hungersnøden. Transportsystemet må utbedres ikke bare for å muliggjøre mattilførsel i tilfelle av naturkatastrofer, men også for å lette markedsføringen av jordbruks- og industriprodukter. Et utvidet jernbanenett vil forene Kina, og et moderne telegraf- og telefonsystem vil betrygge kommunikasjonen med alle landsdeler og med utenverdenen.

Industrialisering vil ikke kunne realiseres uten en tilsvarende utvidelse og modernisering av bankvesenet. Det skiftende pengesystem må standardiseres, likeså vekt- og målenheter.

Teknologisk utvikling betinges av kjennskap til Vestens vitenskap og teknologi. Derfor må skoleundervisningen i støpeskjéen. Han beklager at vitenskap ikke har noen plass i det tradisjonelle eksamenssystem som fører fram til ansettelse i embetsverket. Kineserne bruker for mye tid på å pugge de konfucianske klassikere, og forsømmer viktige fag som astronomi, biologi, kjemi og medisin. Regjeringen bør sette opp et spesielt byrå som skal ha ansvaret for å få oversatt vestens vitenskapelige verker. Forskningsinstitutter på de ymse felt bør opprettes med assistanse av utenlandske rådgivere. Vitenskapsselskaper bør oppmuntres og resultatene av deres virksomhet gjøres tilgjengelig gjennom dertil egnede tidsskrifter. Et visst antall av kvalifiserte studenter bør hvert år sendes til utlandet for å sette seg inn i de siste landevinninger i de forskjellige vitenskaper.

Men Richards reformprogram favnet mye mer: almenutdanning, religiøs oppseding, modifisering av konfucianske begreper og etiske prinsipper, Kinas forhold til utlandet osv. Det forbausende er at Richard midt i all sin travelhet maktet å tilegne seg en så allsidig kunnskapsmengde. Mange vil sikkert hevde at han ikke var revolusjonerende nok og at han ikke gikk til roten, nemlig til selve samfunnsstrukturen som var tvers igjennom feudalistisk. Det er lett nok i dag å si at hans reformforslag ikke var annet enn nye lapper på gamle klær. Som alle andre misjonærer, var Richard barn av sin tid. Han delte den victorianske tids tro på materiell fremgang. Dessuten var det en grense for hvor langt han kunne gå i sin mer indirekte kritikk av tingenes tilstand. I det hele tatt er det forbløffende at han kunne gå så langt som han gjorde og fremdeles forbli i landet. At hans teser fant gehør endog i radikale kretser går fram av det faktum at selveste Liang Ch'i-ch'ao for en tid fungerte som hans sekretær. Det burde være innlysende at ethvert forsøk på vurdering av Timothy Richards plass i misjonens historie må skje i lys av den tid og de forhold han levde

under. Og gjør man det, kan det bli bare én mening om hans storhet både som menneske og som misjonær. Men det bør heller ikke forties at ikke alle av hans misjonærkolleger var enige med hans syn på misjonærens oppgave. Enkelte av dem fordømte det som sekularisering når han hevdet at evangeliet «innbefatter folkets velferd». De kunne ikke følge ham når han insisterte på at målet for den kristne virksomhet i Kina måtte gå ut på å «løfte hele mennesket opp på et høyere nivå». Dagens debatt omkring dette spørsmålet er altså ikke så mye av et «nåtidsfenomen» som mange vil mene.